











הלכה ד

אילו האל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע או אילו היה שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לדעה מן הדעות או למעשה מן המעשים כמו שבזנים מלבם הטפשים הוברי שמים היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים עשה כך ואל תעשה כך הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו, ומה מקום היה לכל התורה כולה ובאי זה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק, השופט כל הארץ לא יעשה משפט, ואל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו והכתוב אומר כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ, דע שהכל כחפצו יעשה ואף על פי שמעשינו מסורין לנו, כיצד כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו, ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות, לפיכך דנין אותו לפי מעשיו אם עשה טובה מטיבין לו ואם עשה רעה מריעין לו, הוא שהנביא אומר מידכם היתה זאת לכם, גם המה בחרו בדרכיהם, ובענין זה אמר שלמה שמח בחור בילדותך דע כי על כל אלה ב יביאך האלהים במשפט, כלומר דע שיש בידך כח לעשות ועתיד אתה ליתן את הדין.

16- מהרש"א חידושי אגדות מסכת שבת דף קנו עמוד א ר' שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי איידלס קרקא כנראה בשנת שט"ו (1555)

אין מזל לישראל כו'. כתבו התוס' והא כו' בני חיי ומזוני כו' אלא במזלא כו' מ"מ ע"י זכות גדול משתנה כו' עכ"ל וק"ק דא"כ לר' חנינא דאמר יש מזל לישראל אפי' ע"י זכות גדול לא משתנה וכל יעודי התורה בברכות אם תשמעו ובקללות אם לא תשמעו אין מורין כן אלא שתולה בזכות ישראל או בחובתם וי"ל דדאי יעודי התורה נאמרו על כלל ישראל וזכות הרבים דאי דאינו תולה במזל כלל ולא פליגי הכא אלא ביחיד דלר"ח מזל מחכים מזל מעשיר לאותו יחיד ור"י אמר דאין מזל לישראל אפי' ליחיד ולהכי הקשו התוס' מההיא דבני חיי ומזוני כו' דמירי נמי ביחיד וכן ההוא דזכה מוסיפין לו איירי ביחיד דמייית לר"י גוים יחתו ולא ישראל משמע ליה אפי' ישראל יחיד ובפ' הישן מוקי להאי קרא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום דהיינו ע"י זכות משתנה כמ"ש התוס' דו"ק:

## הצד ההלכתי של המזל:

17- תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ב עמוד א  
חלה הוא מעלה לה מזונות, חלתה היא, מהו? מצי אמר לה אנא הא קאימנא, או דלמא מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו? ואם תמצי לומר: אמרה ליה נסתחפה שדהו,

18- רש"י מסכת כתובות דף ב עמוד א  
נסתחפה שדהו - לשון מטר סוחף (משלי כח) נשטפה שדך כלומר מזלך גרם כי מהיום אני מוטלת עליך לזון.

19-תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סד עמוד ב  
ניסת לראשון ומת, לשני ומת - לשלישי לא תנשא, דברי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לשלישי תנשא, לרביעי לא תנשא. בשלמא גבי מילה, איכא משפחה דרפי דמא, ואיכא משפחה דקמיט דמא, אלא נישואין מ"ט? א"ל רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרב הונא: מעין גורם; ורב אשי אמר: מזל גורם. מאי בנייהו? איכא בנייהו דאירסה ומית; אי נמי, דנפל מדיקלא ומית.

20- טור אבן העזר הלכות אישות סימן ט (רבי יעקב בן הרא"ש גרמניה מאה 14-13)  
אשה שנשאת לשנים ומתו לא תינשא(א) לג' א' א)שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים ואם ניסת לשלישי כתב א"א ז"ל שכופין אותו להוציא דחמירתא סכנתא מאיסורא וכמו שב"ד חייבין להפריש האדם מאיסור כך חייבין למונעו שלא יפשע בעצמו ואם הכיר בה יש לה כתובה ב)לא הכיר בה אין לה כתובה ג)אבל משני יש לה כתובה אף על פי שלא הכיר בה ד)ואיש שמתו לו שתי נשיו א"צ למנוע מלישא השלישית:

21- בית יוסף אבן העזר סימן ט

כתב הרא"ש בתשובה כלל נ"ג (סי' ח) פירוש מזל גורם נ"ל דהאשה מזלה רע שאנשיה מתים דבר זה תלוי במזל כי חיי האנשים ופרנסתן תלוי במזל אם נולד בשעה שיש לו להיות עשיר או עני והאשה כלואה בבית ואינה יכולה להתפרנס ע"י עצמה אם לא שהבעל מפרנסה ונגזר על אשה זו שימותו בעליה כדי שתחיה כל ימיה בעוני ואין מי שיפרנסנה אבל אין לפרש שנולדה באותו מזל שימותו בעליה דלא מצינו בתלמוד (שבת קנו., מו"ק כח.) שיהא תלוי במזל אלא או עשיר או עני או אורך ימים וכיוצא בזה אבל דברים אחרים אינו תלוי במזל ע"כ:

22- רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כא הלכה לא

אשה שנשאת לשני אנשים ומתו, לשלישי לא תנשא ואם נשאת לא תצא, ואפילו נתקדשה יכנסו

23- כסף משנה הלכות איסורי ביאה פרק כא

רבינו עצמו [כתב] בתשובה שלישיית קטלנית אין בו איסור אבל הוא מרוחק על צד הניחוש והפחד והתימהון שיש ברוב השעות שינזקו בהם הגופות החלשים ואין חילוק בין זה לאוכל מבישא דאסר גננא. ואף על פי שיש חכמים שסוברים שלא תנשא אומרים לה אם תמצאי מי שיקדש אותך לא נחייבנו לגרש והיו מערימין ומקדשים בפני שני עדים ואח"כ כותבין לה ב"ד כתובה דמכניסין אותה לחופה ומברכין שבע ברכות הואיל ונתקדשו. כן היו עושים ב"ד של רבינו יצחק בעל ההלכות וב"ד של רבינו יוסף הלוי תלמידו וכל הבאים אחריהם וכן עשינו אנחנו במצרים להתיר עכ"ל. וכתב עוד זה כולו בנישואין בעלמא אבל ביבמה שנפלה ליבום הלכה למעשה בכמה נשים שקידשו אותם לכתחילה ונתייבמו ולא נראה מעולם מי שחולק על זה ע"כ:

24- פתחי תשובה אבן העזר סימן ט

ועיין בתשובת נ"ב סימן ט' שהמציא ע"פ זה קולא אחת דאשה שהיא אשת חיל ומצלחת במו"מ גם אחר מיתת בעלה מותרת למאי דקי"ל מזל גורם דהרי אין מזלה גורם לעניות ומ"מ לא מלאו לבו להתיר בפירוש אך מי שרוצה למיעבד עובדא (ולסמוך על הרמב"ם שהביא הב"ש סק"ב) יהיה לו יתד קצת לתלות בו ולהסיר הפחד מלבו ע"ש.

25- בני יששכר מאמרי חודש ניסן מאמר ד - טיול בפרדס, דרוש ד

והנה מתחלה נקדים מ"ש בשירת האזינו בהנחל עליון גוים וכו' יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק י"י עמו וכו' [דברים לב ח], ודרשו בו כי בעת שהנחיל עליון גוים, היינו בעת אשר חלק את העמים תחת כל השמים תחת יד השבעים שרים, אז חלק י"י עמו, כביכול נפל לחלקו ולגורלו ישראל עם קרובו שאינם מסורים תחת יד שום שר רק תחת ידו ית"ש ממש, וממילא אינם נתונים תחת שום מזל מצבא השמים וכוכבי השמים וכסיליהם המנהיגים העולם בטבע כפי שהטביע בהם היוצר כל הוא אלקינו, אבל הנהגתם בטבע הוא רק במה שנוגע אל האומות, משא"כ במה שנוגע לישראל אין מזל לישראל [שבת קנו א] והש"י משדד מערכות השמים וכוכבי השמים וכסיליהם עבור ישראל כי הם למעלה מן הטבע, והוא הנאמר לראש יחוסינו אברהם אבינו [בראשית טו יז] ויקח לו את כל אלה ויבשר אותם בתוך (עיין במגלה עמוקות [פ' לך לך]) שהאומות הם אל"ה מול אל"ה היינו ל"ה שרים ימניים וישמעאל על גביהם היינו אל"ה, ול"ה שרים שמאליים ואדום על גביהם, אל"ה מול אל"ה וישראל בתוך (באמצע) מיוחדים לשמו ית' יעקב חבל נחלתו, וזהו שנאמר ג"כ לאברהם ויוצא אותו החוצה [בראשית טו ה], ודרשו חז"ל צא מאיצטגנינות שלך אין מזל לישראל [שבת קנו א], על כן לא תמצא נסים ושידוד המערכה כי אם בישראל.

26- שפת אמת בראשית פרשת לך לך

ויוציא אותו החוצה דרשו חז"ל למעלה מכיפת הרקיע ומהמזל. ולמה הי' מקדשם תוך הטבע והמזל רק שכן הי' רצונו ית' שע"י העבודה תוך הטבע יזכו הצדיקים לעלות למעלה מן המזל. וכן הוא מדת כל הצדיקים וכללות בני"ש שנאמר עליהם אין מזל לישראל ואעפ"כ צריכין לזכות לזה ע"י הקדמת העבודה בתוך הטבע והמזל.

27- שמות פרק יד  
(כז) וַיֵּל מֶשֶׁה אֶת־יְדוֹ עַל־הַיָּם וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנֹת בְּקֶלֶל לְאֵיתָנוּ וּמַצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעָר יַקְוֹק אֶת־מַצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

28- אור החיים שמות פרק יד פסוק כז  
(כז) לאיתנו. רז"ל אמרו (שמות רבה פכ"א) לתנאו הראשון. וקשה לי לדבריהם אין זה מקום התנאי אלא בשעת החלוקה שם יזכיר תנאי זה. ואולי כי ידוע הכתוב כי אחר ששב אז ידע שהוא תנאי שהתנה עמו ה' ולא גזירת כליונו או הגעת צביונו להבטל מהעולם, והגם כי התנאי היה ידוע לו, אולי שלראות הפלאת הדבר שנתבש ונעשו המים יבשה וגם המים העומדים נעשו חומות אבנים יאמרו כי בא עד קיצו גם כן וכשחזר ידע כי אין זה אלא תנאי ראשון לבד. וצריך לדעת אופן התנאי אם היה ליוצאי מצרים אם כן למה נרעש בפעם הזאת כמאמרם ז"ל (שם) שהתריס כנגד משה ואמר לו אין אני נקרע מפניך שאני נבראתי ביום ג' ואתה נבראת ביום ששי וכו' עד שנטה ה' ימינו לימין משה דכתיב (ישעי' ס"ג ז') מוליך לימין משה. ועוד רואני כי ליחידי סגולה היה נקרע בעל כרחו כמעשה הובא בחולין (ז א) ברבי פינחס בן יאיר וכו' ואם לא התנה עמו אלא ליוצאי מצרים לבד מה כוחו של ר"פ בן יאיר עליו השלום להתגבר על מעשה בראשית:

אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא. ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים ואין צריך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומרו (ישעי' מ"ג) בוראך יעקב וגו' ואמרו ז"ל (ויקרא רבה פל"ו) שאמר הקדוש ברוך הוא לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל והכל בכח התורה. וצא ולמד מ"ש בפסוק בראשית. והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתו על הנבראים גזירה ולזה לא הסכים הים ליחלק להם וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בג' זה רמז כי אינו בן תורה שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נתחכם ה' והוליד ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה המתיחס לה ימין דכתיב (דברים לג ב) מימינו וגו' וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו, ותמצא שכשלא רצה ליחלק לר' פנחס בן יאיר ולהמתלוה עמו רצה לקונסו ופחד הים ממנו: